

особистісної ідентичності, віртуалізація суспільства) детермінує прояв авітальності людини. Дослідники відзначають, що у сучасної людини проявляється усвідомлене небажання жити, але без свідомої мети припинення власного біологічного й соціального функціонування. У людини (пост)сучасності поступово формується виражене прагнення обмеження власного соціального, психологічного й біологічного існування та проявляється перевага внутрішніх авітальних тенденцій над вітальними, маніфестацією чого є синдром очікування та хронічної втоми життя – «taedium vitae». Що ж стосується подальшої соціально-філософської рефлексії авітальності, то вона з наукової позиції здається актуальним та такою, що вимагає більш уважного та детального розгляду представниками української гуманітаристики.

Бібліографічні посилання:

1. **Бек У.** Общество риска: На пути к новому модерну [Текст] / Ульрих Бек [пер с нем]. – М.: Прогресс-Традиция, 2000. – 384 с.
2. **Бердяев Н. А.** О рабстве и свободе человека: Опыт персоналистической философии [Текст] / Н. А. Бердяев // Бердяев Н. А. Царство духа и Царство Кесаря. – М.: Республика, 1995. – С. 4–162.
3. **Бочков Е. В.** Проблема взаимообусловленности идентификации и омасовления в современном обществе [Текст] / Е. В. Бочков // Ідентичність у сучасному вимірі. Матеріали Міжнародної науково-теоретично конференції. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2006. – С. 109–111.
4. **Папа Іоанн Павел II** EVANGELIUM VITAE («Евангелие Жизни») [Електрон. ресурс] / Папа Іоанн Павел II. – Режим доступу http://www.catholic.uz/holy_material.html?id=475
5. **Семенов И.** Воля к идентичности: сопротивление и информационные технологии [Електронний ресурс] / И. Семенов // Интернет и российское общество / Под ред. И. Семенова; Моск. Центр Карнеги. – М.: Гендальф, 2002. – 279 с. – Режим доступу: <http://pubs.carneie.ru/books/2002/08is>.
6. **Хесле В.** Кризис индивидуальной и коллективной идентичности [Текст] / В. Хесле // Вопросы философии. – 1994. – № 10. – С. 112–123.
7. **Хоров А.** Время пост-идеологий [Електрон. ресурс] / А. Хоров. – Режим доступу: <http://konservativizm.org/konservativizm/teory/251009042023.html>
8. **Юнг К. Г.** Введение к книге Фрэнсис Дж. Вике «Анализ детской души» [Текст] / К. Г. Юнг; [пер. с нем А. Судакова] // Юнг К. Г. Собрание сочинений. Конфликты детской души / Пер. с нем. – М.: Канон, 1997. – 336 с. - (История психологии в памятниках).
9. **Bermann M.** All that is solid mets into air / M. Bermann. – N. Y.: Simon & Schuster, 1982. - 383 p.
10. Introduction to Anti-life Strategies and Tactics // Pro-life Activist's Encyclopedia. – BBC, American Life League [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ewtn.com/library/PROLENC/ENCYC004.HTM>

УДК 164. 08

О. В. Шарко

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ЧИ МОЖЛИВИЙ ПАРАНЕСУПЕРЕЧЛИВИЙ ПІДХІД ДО НЕЯСНОСТІ?

Думка про те, що для моделювання явища неясності можна використовувати паранесуперечливу логіку, майже не обговорювалась як в сучасних розвідках, присвячених неясності, так і в розвідках, присвячених паранесуперечливості. Однак аргументи на користь тези про відсутність перспектив у паранесуперечливого опису неясності не є переконливими. Паранесуперечливий опис неясності заслуговує на увагу та подальшу розробку.

Ключові слова: неясність, паранесуперечливість, теорія над-оцінювання, теорія суб-оцінювання, парадокс сориту.

Идея о том, что неясность моделируема с помощью паранепротиворечивой логики, практически не обсуждалась как в современных работах, посвящённых неясности, так и в работах по паранепротиворечивости. Однако аргументы в пользу тезиса о бесперспективности паранепротиворечивого подхода к неясности безосновательны. Паранепротиворечивый подход

к неясности заслуживает на внимание и дальнейшую разработку.

Ключевые слова: неясность, паранепротиворечивость, теория суб-оценивания, теория сверх-оценивания, парадокс сорита.

The idea that the phenomenon of vagueness might be modelled by a paraconsistent logic has been little discussed in contemporary work on vagueness, just as the idea that paraconsistent logics might be fruitfully applied to the phenomenon of vagueness has been little discussed in contemporary work on paraconsistency. This is *prima facie* surprising given that one of the earliest formalisations of paraconsistent logics presented in Jaskowski (1948) were presented as logic of vagueness. One possible explanation for this is that, despite initial advocacy by pioneers of paraconsistency, the prospects for a paraconsistent account of vagueness are so poor as to warrant little further consideration. In this paper we look at the reasons that might be offered in defence of this negative claim. As we shall show, they are far from compelling.

As it happens, a simple dualisation of the popular supervaluationist analysis of vagueness already in the philosophical literature results in a paraconsistent logic of vagueness based on what has been termed subvaluationist semantics. Where the supervaluationist reads «truth» as «supertruth» (truth in every precisification) the subvaluationist reads «truth» as «subtruth» (truth in some precisification). This dual reading of the notion of truth leads to a theory of vagueness in which borderline sentences give rise to gluts of truth value (by contrast to supervaluationism in which borderline sentences give rise to gaps in truth-value). Subvaluationism is a paraconsistent theory in the sense that a sentence might both be true and false without triviality. Duality between subvaluationism and supervaluationism leads to a conclusion that the first is at least as good as the second and, consequently, the neglect of paraconsistent theories in the literature lacks a justification. Paraconsistent accounts of vagueness deserve further attention.

Keywords: vagueness, paraconsistency, subvaluationism, supervaluationism, sorites paradox.

Вступ. Один з небагатьох поглядів на неясність (vagueness), стосовно якого існує згода серед головних підходів, які були запропоновані у відповідь на семантичні та логічні проблеми породжені явищем неясності, є погляд, що якщо потребуються які-небудь зміни в класичній логіці, то це буде зміні направлені на пристосування до недовизначеності (underdetermination) референції та істиннісних провалів. «Логіки неясності», до яких входять багатозначні логіки, нечіткі логіки та логіки над-оцінювання – всі вони надають відповідь на проблеми породжені неясністю у відповідності з цим поглядом. Думка про те, що адекватна відповідь на проблеми, пов'язані з неясністю, потребує визнання випадків перевизначеності (overdetermination) референції та пересичених оцінок знайшла мало прихильників серед дослідників явища неясності і майже не обговорювалась в сучасних розвідках, присвячених дослідженню явища неясності (пор. [9; 11; 14]). Також майже не обговорювалась в сучасних розвідках, присвячених паранесуперечності, ідея, що паранесуперечливі логіки можуть бути успішно застосовані для дослідження явища неясності.

Однак, незважаючи на те, що паранесуперечливий підхід не розглядався як справжній кандидат на роль теорії неясності, перспектива такого підходу до явища неясності була запропонована тими, хто працює поза межами головної дослідницької програми, яка сформувалася в 70-х рр. і була зосереджена на аналізі самого явища неясності. Зокрема, одна з перших систем паранесуперечливої логіки, запропонована учнем Лукасевича Яськовським в 1948 р. [8] – так звана «дискусивна логіка» – була представлена як логіка неясності: головною сферою її застосування було слугувати за логіку неясних понять. В Бразильській школі паранесуперечливої логіки ці ідеї були підхоплені та розроблені далі такими дослідниками, як Аруда, Алвес, Да Коста, Дорія, які наполягали на тому, що паранесуперечлива логіка мусить розглядатись як логіка неясності (див. [6]).

Головна проблема з багатьма із пропозицій, що неясність потребує паранесуперечливого аналізу, полягає в тому, що хоча вони вказують в напрямку паранесуперечливого підходу, вони детально не показують, як слід аналізувати неясність з формальної або філософської точки зору. Неясність зазначається лише як сфера застосування паранесуперечливої логіки, при цьому центр уваги залишається виключно на самій паранесуперечливій логіці та на технічних деталях цієї логіки. Тому не дивно, що нещодавно сформована дослідницька програма, зосереджена виключно на явищі неясності, не приділяла значної уваги заявам логіків, що займалися паранесуперечністю.

Перший паранесуперечливий опис явища неясності, який пропонує як формальний аналіз неясності, так і її філософську інтерпретацію – застосування так званої теорії суб-оцінювання – запропонував Д. Гайд (див. [4; 5; 6; 7]). Дискусія щодо можливості паранесуперечливого підходу

була продовжена, зокрема, такими дослідниками як Дж. К. Бел та М. Колван [1], П. Кобрерос [2], Г. Пріст [10], А. Варзі [12], З. Вебер [13].

Метою статті є з'ясування суті паранесуперечливого підходу до неясності та детальний аналіз теорії суб-оцінювання як можливого кандидата на роль теорії неясності.

Параповнота vs. паранесуперечливість. Нехай логічна теорія є повною тоді і тільки тоді, коли, для будь-якої пари суперечних висловлювань «А» та «¬А», одне або інше мусить бути істинним в даній теорії. Теорія буде вважатись неповною лише в тому випадку, якщо вона не є повною, тобто, для деякого висловлювання «А», ні саме це висловлювання не є істинним, ні його заперечення не є істинними. Підходи до проблеми неясності, що постулюють існування істиннісіх провалів зобов'язані прийняти неповноту власної теорії, оскільки, за припущення, що висловлювання є хибним тільки тоді, коли його заперечення є істинним, якщо в теорії приймаються висловлювання, які не є ні істинними, ні хибними, то в цій теорії також мусять прийняти існування таких ситуацій, коли ні висловлювання не є істинним, ні його заперечення. Логічна теорія може бути неповною в тривіальному сенсі, а саме: якщо висловлювання та його заперечення не є істинними в теорії, то будь-яке висловлювання не є істинним в теорії ($B \vdash A, \neg A$). Нетривіальний підхід, що постулює істиннісі провали, прагне так «ізолювати» істиннісі провали, щоб можна були прийняти деякі висловлювання як істинні, в той же час не приймаючи деяких висловлювання та їх заперечення як істинні ($B \not\vdash A, \neg A$). Логіки, що допускають нетривіальні неповні теорії, є параповними.

Паранесуперечливість може бути визначена симетрично до параповноти. Логічна теорія є несуперечливою тоді і тільки тоді, коли обидва із суперечних висловлювань «А» та «¬А» не можуть бути одночасно істинним в даній теорії. Теорія буде вважатись суперечливою лише в тому випадку, якщо вона не є несуперечливою, тобто, для деякого висловлювання «А», і саме це висловлювання і його заперечення будуть істинними. За припущення, що висловлювання є хибним тільки тоді, коли його заперечення є істинним, теорії, що визнають існування пересичених оцінок є суперечливими теоріями. Однак, аналогічно до ситуації з параповнотою, класична логіка допускає суперечливі теорії лише в тривіальному значенні: якщо висловлювання та його заперечення є істинними в теорії, то будь-яке висловлювання також є істинним в теорії ($A, \neg A \vdash B$). Нетривіальний підхід, що постулює пересичені оцінки, прагне так «ізолювати» пересичені оцінки, що висловлювання та його заперечення можуть бути істинними в теорії, а будь-яке довільне речення – ні ($A, \neg A \not\vdash B$). Логіки, що допускають нетривіальні суперечливі теорії, є паранесуперечливими.

Наріжним каменем основних підходів, що були запропоновані як реакція на семантичні та логічні проблеми породжені неясністю, є погляд, що (якщо потребується перегляд класичної логіки) неясністю робить необхідним прийняття параповноти.

Однак, нехтування паранесуперечливими теоріями в сучасній літературі, присвяченій проблемі неясності, є невиправданим. Для обґрунтування цієї тези, Д. Гайд використовує симетрію між семантикою над-оцінювання (застосування якої до явища неясності є однією з найпопулярніших сучасних параповних теорій неясності (див. [9]) та семантикою суб-оцінювання (паранесуперечливим підходом до неясності). Цим він прагне показати, що друга теорія є так само придатною, як і перша, а, отже, паранесуперечливий підхід є так само придатним для опису неясності, як і параповний підхід.

Тому, перш ніж аналізувати теорію суб-оцінювання, необхідно зупинитися на теорії над-оцінювання.

Теорія над-оцінювання. Застосування семантики над-оцінювання, яка була спочатку розроблена ван Фрасеном як семантика вільних (free) логік, до явища неясності відбувається наступним чином (вперше такий підхід до неясності був розроблений в [3]). Неясний предикат, наприклад «купа», має деякий спірний випадок застосування а, тобто існує невизначеність стосовно того, чи є а купою, оскільки не є певним ні те, що а є купою, ні те, що а не є купою. При цьому, існують деякі допустимі уточнення неясного предикату «купа», за яких а є купою, і також існують деякі допустимі уточнення неясного предикату «купа», за яких а не є купою. Істина (або над-істина, як її називають в теорії над-оцінювання) застосовується до висловлювання лише в тому випадку, коли висловлювання є істинним незалежно від того, як ми будемо уточнювати неясні складники висловлювання. Хіба (або над-хіба) застосовується до висловлювання лише в тому випадку, коли висловлювання є хибним незалежно від того, як ми будемо уточнювати неясні складники висловлювання. Отже, оскільки а є спірним випадком предикату «купа», висловлювання «а є купа» є ні істинним, ні хибним, у нього відсутнє значення істинності і воно вважається невизначеним (як і його заперечення «а не є купою»). Однак оцінювання, яке приписує висловлюванню «а є купа» відсутність значення істинності, може приписати значення «істинно» іншому висловлюванню, наприклад, «b є купа». Тобто, очевидно, що дана логіка є

параповною.

Те, що робить цей підхід таким привабливим для багатьох дослідників, та це його логічний консерватизм. Відкидаючи принцип двозначності, теорія над-оцінювання визнає як логічну істину всі ті висловлювання, які класична логіка (КЛ) також визнає як логічно істинні. Правильність в теорії над-оцінювання (Н-О) стандартно визначається як збереження над-істини, тобто міркування є правильним тоді і тільки тоді, якщо кожного разу, коли засновки є істинними за всіх допустимих уточнень, висновок також є істинним за всіх допустимих уточнень. Як наслідок, можна встановити, що:

$\vdash_{\text{КЛ}} A$ тоді і тільки тоді, коли $\vdash_{\text{Н-О}} A$

Так, наприклад, хоча принцип двозначності відкидається, закон виключеного третього зберігається:

$\vdash_{\text{Н-О}} A \vee \neg A$

Загалом можна показати, що (див. [14, с. 148]):

(I) $A_1, \dots, A_n \vdash_{\text{КЛ}} B$ тоді і тільки тоді, коли $A_1, \dots, A_n \vdash_{\text{Н-О}} B$

Слід відзначити той факт, що багато (можливо, більшість) теоретиків, що займаються дослідженням явища неясності, визнають теорію над-оцінювання доволі переконливою.

Теорія суб-оцінювання. Від самого свого заснування семантика над-оцінювання розглядалася багатьма як потужний засіб для моделювання істиннісних провалів. На відміну від тризначних семантик, чий істиннісно-функціональний характер породжував різні конкуруючі варіанти тризначних логік, семантика над-оцінювання пропонувала уніфікований спосіб моделювання явищ, що пов'язані з семантичною недовизначеністю. Однак, як показав А. Варзі, не існує принципової складності для такого узагальнення семантики над-оцінювання, за якого ця семантика буде успішно моделювати як істиннісні провали, так і пересичені оцінки. Проста «дуалізація» семантики над-оцінювання породжує паранесуперечливу логіку, що ґрунтується на так званій семантиці суб-оцінювання (симетрія між теорією над-оцінювання та теорією суб-оцінювання детально досліджена в [12]). Отже, паранесуперечливий підхід до неясності може бути розробленим на основі вже існуючого аналізу явища неясності – аналізу, запропонованого теорією над-оцінювання.

Семантика суб-оцінювання погоджується з семантикою над-оцінювання стосовно того погляду, що, коли неясний предикат, наприклад «купа», має деякий спірний випадок застосування а, то це означає, що існує невизначеність стосовно того, чи є а купою, оскільки не є певним ні те, що а є купою, ні те, що а не є купою. При цьому, існують деякі допустимі уточнення неясного предикату «купа», за яких а є купою, і також існують деякі допустимі уточнення неясного предикату «купа», за яких а не є купою.

Різниця між семантикою над- та суб-оцінювання, полягає в тому, що семантика суб-оцінювання розглядає спірні випадки неясних предикатів, наприклад предикату «купа», як випадки, до яких предикат і застосовується, і не застосовується. Тобто, якщо а є спірним випадком для предикату «купа», то висловлювання «а є купа» є істинним, а також висловлювання «а не є купою» є істинним висловлюванням (тобто висловлювання «а є купа» є хибним).

В той час як семантика над-оцінювання визначає істину («над-істину») як таку, що застосовується до висловлювання лише в тому випадку, коли висловлювання є істинним незалежно від того, як ми будемо уточнювати неясні складники висловлювання, тобто лише у випадку, коли висловлювання є істинним за всіх можливих уточнень; семантика суб-оцінювання визначає істину («суб-істину») як таку, що застосовується до висловлювання лише у випадку, коли висловлювання є істинним за деяких можливих уточнень. Таким чином, визначено істинними залишаються ті висловлювання, які є істинними за всіх можливих уточнень, визначено хибними залишаються ті висловлювання, які є хибними за всіх можливих уточнень, і невизначеними (неясними) залишаються ті висловлювання, які є істинними за деяких, але не за всіх, уточнень. Однак до третьої категорії належать тепер висловлювання, які є одночасно і «суб-істинні-ми», і «суб-хибними» (а не ні «над-істинними», ні «над-хибними» як в теорії над-оцінювання). Тобто, неясним висловлюванням приписуються обидва значення істинності. Звідси випливає, що як неясне висловлювання, наприклад, «а є купа», так і його заперечення, є істинними висловлюваннями. Незважаючи на це, оцінювання, яке приписує висловлюванню «а є купа» обидва значення істинності, може приписати значення «хибно» іншому висловлюванню, наприклад, «b є купа». Тобто, очевидно, що дана логіка є паранесуперечливою.

В логіці суб-оцінювання (С-О), як і в теорії над-оцінювання, зберігаються всі класичні тавтології, якщо залишити стандартне визначення правильності як збереження суб-істини: міркування є правильним в теорії суб-оцінювання тоді і тільки тоді, якщо кожного разу, коли засновки є істинними за деяких допустимих уточнень, висновок також є істинним за деяких

допустимих уточнень. Як наслідок, можна встановити, що:

$\vdash_{\text{кл}} A$ тоді і тільки тоді, коли $\vdash_{\text{с-о}} A$

Так, наприклад, хоча і допускаються пересичені оцінки, закон несуперечності зберігається:

$\vdash_{\text{с-о}} \neg(A \ \& \ \neg A)$

Однак, на відміну від теорії над-оцінювання, в теорії суб-оцінювання класичне логічне слідування збережено лише в обмеженому сенсі, а саме:

(II) $A_1, \dots, A_n \vdash_{\text{кл}} B$ тоді і тільки тоді, коли $A_1 \ \& \ \dots \ \& \ A_n \vdash_{\text{с-о}} B$

Теорія суб-оцінювання vs. теорія над-оцінювання. Навіть якщо припускати, що пояснення неясності, яке пропонує теорія суб-оцінювання, є прийнятним, може здаватися, що все-таки існують причини для надання переваги пара повній теорії над-оцінювання.

Розглянемо той факт, що в теорії суб-оцінювання не зберігається класичне логічне слідування. Зокрема не діє правило введення кон'юнкції:

$A, B \not\vdash_{\text{с-о}} A \ \& \ B$

Найбільш очевидним контр-прикладом до правила введення кон'юнкції є:

$A, \neg A \not\vdash_{\text{с-о}} A \ \& \ \neg A$

Нехай A – неясне висловлювання, істинне за деяких допустимих уточнень, та хибне за інших. В теорії суб-оцінювання саме це висловлювання, а також його заперечення, є істинним. Однак « $A \ \& \ \neg A$ » ніколи не є істинним – а його заперечення завжди є істинним (що диктується збереженням закону несуперечності в теорії суб-оцінювання) – оскільки воно є хибним за будь-якого уточнення.

Варто відзначити, що даний контр-приклад також формально встановлює паранесуперечливий характер теорії суб-оцінювання. Несуперечливість класичної логіки забезпечує правильність «принципу-вибуху»:

$A, \neg A \vdash_{\text{кл}} B$

Це в свою чергу підтверджує правильність наступного окремого випадку «принципу-вибуху»:

$A, \neg A \vdash_{\text{кл}} A \ \& \ \neg A$

З відмовою від цього в теорії суб-оцінювання, встановлюється паранесуперечливість даної теорії:

$A, \neg A \not\vdash_{\text{с-о}} B$

Таким чином, не тільки теорія суб-оцінювання є не-ад'юнктивною, але окремий контр-приклад ад'юнкції встановлює паранесуперечливий характер теорії суб-оцінювання.

Однак те, що для кон'юнкції не виконується одне з базових правил, розглядається як аргумент проти того, щоб вважати її кон'юнкцією природної мови. Наприклад, відмова від правила введення кон'юнкції в дискурсивній логіці (не-ад'юнктивний характер системи Яськовського часто розглядається як одна з головних перешкод для продуктивного застосування його паранесуперечливої логіки) породжує сумнів стосовно того, чи є кон'юнкція справді кон'юнкцією в дискурсивній логіці [10, с. 149-150]. На це можна відповісти, принаймні, вказавши, що подібна аномалія наявна і в семантиці над-оцінювання.

Незважаючи на те, що, згідно принципу (I), всі міркування, що мають декілька засновків та один висновок, які є правильними в класичній логіці, також є правильними згідно теорії над-оцінювання (чого не можна сказати про теорію суб-оцінювання); класичне відношення логічного слідування не зберігається в теорії над-оцінювання, якщо узагальнити відношення логічного слідування для того, аби допустити міркування з декількома висновками. Зокрема, розглянемо наступне міркування, яке є правильним, згідно класичної логіки:

$A \ \vee \ B / A, B$

Оскільки класична логіка є істинно-функціональною, на відміну від логік над- та суб-оцінювання, в ній диз'юнкція є істинною лише тоді, коли хоча б один з диз'юнктивів є істинним. Як наслідок:

$A \ \vee \ B \vdash_{\text{кл}} A, B$

Однак:

$A \ \vee \ B \not\vdash_{\text{н-о}} A, B$

Тобто, в теорії над-оцінювання не діє правило усунення диз'юнкції (вона є не-суб'юнктивною): із істинності диз'юнкції не можна вивести істинність одного із диз'юнктивів, так само як із істинності кон'юнкції не можна вивести істинність кожного з кон'юнктивів в теорії суб-оцінювання. Контр-приклад правила усунення диз'юнкції є симетричним контр-прикладом правила введення кон'юнкції в теорії суб-оцінювання і, більше того, він аналогічно формальним чином встановлює парадоксальний характер теорії над-оцінювання.

Найбільш очевидним контр-прикладом до правила усунення диз'юнкції є:

$A \ \vee \ \neg A \not\vdash_{\text{н-о}} A, \neg A$

Якщо A є неясним висловлюванням, тобто істинним за деяких допустимих уточнень, та

хибним за інших, то ні воно не є (над)-істинним, ні його заперечення $\neg A$. Однак « $A \vee \neg A$ » завжди є істинним (що диктується збереженням закону виключеного третього в теорії над-оцінювання), оскільки воно є істинним за будь-якого уточнення. Тобто ми маємо контр-приклад до правила усунення диз'юнкції, який є симетричним до контр-прикладу ад'юнкції в теорії суб-оцінювання.

Як зазначалося, даний контр-приклад також формально встановлює паранеповний характер теорії над-оцінювання. Повнота класичної логіки забезпечує правильність принципу:

$$B \vdash_{\text{кл}} A, \neg A$$

(Якщо будь-яке висловлювання є істинним, то істинним повинно бути одне із пари суперечливих висловлювання A та $\neg A$, тобто якщо існують істинні провали, то вони повинні бути всюди). Це в свою чергу підтверджує правильність наступного окремого випадку вищезазначеного принципу:

$$A \vee \neg A \vdash_{\text{кл}} A, \neg A$$

З відмовою від цього в теорії над-оцінювання, встановлюється паранеповнота даної теорії:

$$B \not\vdash_{\text{н-о}} A, \neg A$$

Відштовхуючись від очевидної симетрії між теорією суб-оцінювання та теорією над-оцінювання, захист використання нестандартної кон'юнкції в теорії суб-оцінювання може бути розвинутим, якщо розглянути, як захищається використання нестандартної диз'юнкції в теорії над-оцінювання.

Розглянемо зокрема пояснення Файна [3], яке ґрунтується на специфічному розумінні явища неясності. Очевидно, що як тільки стає зрозумілою формальна семантика над-оцінювання, стає зрозуміло, як висловлювання « $A \square \neg A$ » може бути над-істинним, хоча жоден із диз'юнктив не є над-істинним. Однак потребує пояснення, чому, допускаючи можливість того, щоб ні « A », ні « $\neg A$ » не було істинним, ми все-таки повинні приймати деякі диз'юнкції за істинні. Відповідь, запропонована Файном, полягає в тому, що, якщо розглядати неясність як виключно семантичне явище, закон виключеного третього мусить зберігатися: «Припустимо, що я натиснув руками на очі і «бачу зірки в очах». Тоді закон виключеного третього мусить мати силу для речення «Я бачу зірки в очах», якщо його розглядати як неясний опис точного досвіду» [3, с. 285]. Тобто, якщо неясність є лише семантичною, і жодним чином не відображає онтологічної неясності, то тоді закон виключеного третього є необхідним і, таким чином, виправданим.

Якщо попереднє пояснення вважає адекватним захистом теорії над-оцінювання як логіки неясності (принаймні, логіки семантичної неясності), то стає очевидним, як захищати використання нестандартної кон'юнкції в теорії суб-оцінювання: кон'юнкція може не бути істинною, хоча обидва кон'юнкти є істинними (тобто не діє правило введення кон'юнкції), оскільки, якщо розглядати неясність як лише семантичне явище, закон несуперечності не може піддаватися сумніву.

Який можна зробити висновок із того, що було розглянутого в цьому параграфі? Основний аргумент проти описаного паранесуперечливого підходу до неясності, полягає в тому, що теорія суб-оцінювання не зберігає класичне відношення логічного слідування в повному обсязі. Тепер виявляється, що позірний консерватизм теорії над-оцінювання насправді є ілюзорним. Хоча принцип (I) має силу в теорії над-оцінювання, класичне логічне слідування також не зберігається в повному обсязі, а саме, не діє в теорії над-оцінювання більш загальний принцип:

$$A_1, \dots, A_n \vdash_{\text{кл}} B_1, \dots, B_n \text{ тоді і тільки тоді, коли } A_1, \dots, A_n \vdash_{\text{н-о}} B_1, \dots, B_n$$

Натомість діє наступний принцип:

$$(III) \quad A_1, \dots, A_n \vdash_{\text{кл}} B_1, \dots, B_n \text{ тоді і тільки тоді, коли } A_1, \dots, A_n \vdash_{\text{н-о}} B_1 \vee \dots \vee B_n$$

З іншого боку, хоча принцип (II) і є обмеженим випадком збереження правильності (згідно класичної логіки) міркувань з одним висновком, його можна узагальнити наступним чином:

$$(IV) \quad A_1, \dots, A_n \vdash_{\text{кл}} B_1, \dots, B_n \text{ тоді і тільки тоді, коли } A_1 \& \dots \& A_n \vdash_{\text{с-о}} B_1, \dots, B_n$$

Отже, жодна з теорій не переважає іншу в обсязі збереження класичного відношення логічного слідування. Більше того, обидві теорії пропонують однаково прийнятний захист власних нестандартних рис. В основі цього лежить загальна симетрія між цими двома логіками – симетрія, що має своїм джерелом різні, хоча і дуальні (dual), поняття істини, що застосовуються кожною з них: в теорії над-оцінювання істина це «істина-за-всіх-уточнень», а в теорії суб-оцінювання істина це «істина-за-деяких-уточнень» (поняття істини є більш слабким).

Таким чином теорія суб-оцінювання пропонує семантику та логіку неясності, які є такими ж прийнятними, як і ті, що запропоновані теорією над-оцінювання, і, за відсутності переконливих підстав для відмови від визнання можливості існування пересичених оцінок, є не виправданим нехтування першим підходом, враховуючи статус другого як привілейованої теорії.

Звісно, можна уникнути прийняття рішення при виборі між цими конкуруючими теоріями, відкинувши обидві теорії. Кожна з них має риси, які хоча і не є підставою для вибору однієї

з теорій, можуть розглядатись як підстава для відмови від обох теорій. Зокрема, відмова від правила введення кон'юнкції в теорії суб-оцінювання та правила усунення диз'юнкції в теорії над-оцінювання є саме такими рисами. Однак, важливо враховувати, що, відкидаючи дані окремі паранесуперечливий та параповний підходи, ми не виключаємо інших варіантів цих підходів.

Наприклад, якщо модифікувати теорію суб-оцінювання для того, щоб відновити істинно-функціональність і, разом з нею, правило введення кон'юнкції, то ми отримуємо в результаті прийняття за істинні деяких суперечностей. Для того аби зберегти не тривіальність даної логіки, таким чином зберігаючи її паранесуперечливий характер, необхідно щоб:

$A, \neg A \neq B$

Однак тепер в логіці буде правильним наступне правило:

$A, \neg A / A \& \neg A$

Як наслідок, дана логіка повинна бути така, щоб:

$A \& \neg A \neq B$

Іншими словами, логіка повинна бути сильно паранесуперечливою, на протигагу слабо паранесуперечливому характеру теорії суб-оцінювання.

Висновки. Паранесуперечливий підхід до явища неясності трактує невизначеність, породжену неясністю (невизначеність щодо застосування предикату до спірного випадку), як вид невизначеності істини, яка спричинює появу пересичених оцінок. Паранесуперечливі описи неясності наявні в літературі з тих пір, як з'явилися сучасні формальні паранесуперечливі логік, але вони майже не привернули до себе уваги в сучасній літературі з проблеми неясності.

Однак, нехтування паранесуперечливими підходами є необґрунтованим, оскільки проста дуалізація нині популярної як кандидата на роль адекватної теорії неясності семантики над-оцінювання породжує паранесуперечливу логіку, що заснована на так званій логіці суб-оцінювання, і жодна з цих теорій не має формальних переваг над іншою. Тому невиправдано ігнорувати другу теорію, враховуючи статус першої як привілейованої теорії.

На основі розглянутого можна зробити висновок, що паранесуперечливий підхід до явища неясності заслуговує на увагу та подальшу розробку.

Бібліографічні посилання:

1. **Beall JC & Colyvan M.** Heaps of gluts and Hyde-ing the sorites // *Mind* 110 (2001): pp. 401-408
2. **Cobreros P.** Paraconsistent vagueness: a positive argument // *Synthese* (2010): pp. 211-227
3. **Fine K.** Vagueness, truth and logic // *Synthese*, 30 (1975): pp. 265-300
4. **Hyde D.** From heaps and gaps to heaps of gluts // *Mind* 106 (1997): pp. 641-660
5. **Hyde D.** A reply to Beall and Colyvan // *Mind* 110 (2001): pp. 409-411
6. **Hyde D.** Logics of Vagueness // *Handbook of the History of Logic: Vol. 8/Ed. By M. Gabbay and J. Woods.* – Amsterdam: Elsevier, 2007. – pp. 285-324
7. **Hyde D. & Colyvan M.** Paraconsistent Vagueness: Why not? // *Australian Journal of Logic* 6 (2008): pp. 107-121
8. **Jaskowski S.** Prepositional calculus for contradictory deductive systems // *Studia Logica* 24 (1969): pp. 143-157
9. **Keefe R.** Theories of Vagueness. – Cambridge: CUP, 2000. – 233p.
10. **Priest G.** Paraconsistency and Dialetheism // *Handbook of the History of Logic: Volume 8/ Ed. By M. Gabbay and J. Woods.* – Amsterdam: Elsevier, 2007. – pp. 129-204
11. **Sorensen R.** Vagueness // *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* / <http://plato.stanford.edu/archives/fall2008/entries/vagueness/>
12. **Varzi A.** Paraconsistency and Supervaluationism // *Frontiers in Paraconsistent Logic* / Ed. by D. Batens, C. Mortensen, G. Priest, van Bendegem. – Baldock: Research Studies Press, 2000. – pp. 279-299
13. **Weber Z.** A paraconsistent model of vagueness. // *Mind* 119 (2010) : pp. 1025-1045
14. **Williamson T.** Vagueness. – London: Routledge, 1994. – 325p

УДК 130. 2:572. 028

Е. К. Скиба

Национальный горный университет (г. Днепропетровск)

ПРОБЛЕМА ФОРМИРОВАНИЯ ГЕНДЕРНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ